

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Крупнова Любов Василівна

УДК 342.95 (047)

**СИСТЕМА ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ
ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дніпро – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна».

Науковий консультант –

доктор юридичних наук, доцент

Теремецький Владислав Іванович,

ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України, професор кафедри університетської освіти і права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Музичук Олександр Миколайович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,
декан факультету № 1.

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Шопіна Ірина Миколаївна,

Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри адміністративно-правових дисциплін;

доктор юридичних наук, доцент

Ігонін Руслан Владиславович,

Національне агентство з питань запобігання корупції,
керівник Департаменту з питань запобігання політичній корупції;

Захист відбудеться 26 квітня 2018 р. о 9-00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у загальній бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26).

Автореферат розіслано 23 березня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. С. Березняк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Реформа системи виконавчого провадження, яка відбулася в Україні у 2016 році, призвела до значних змін у сфері примусового виконання рішень. Потреба реформування вказаної сфери адміністративно-процедурної діяльності була обумовлена існуванням системних проблем, пов'язаних з низькою ефективністю виконання юрисдикційних рішень, недосконалістю управління державною виконавчою службою та низьким авторитетом державних виконавців у суспільстві. Законодавчі новації у сфері примусового виконання рішень, зокрема перехід до комбінованої системи виконавчого провадження, викликали достатньо значний резонанс у наукових колах. Це пов'язане з нерозвиненістю практики делегування повноважень у незалежній Україні. Тому подібні новації достатньо неоднозначно були сприйняті українським суспільством та міжнародною спільнотою. Вказане, а також часткова втрата актуальності існуючими науковими дослідженнями, в основу яких було покладено засади централізованої системи примусового виконання рішень, обумовлює потребу комплексного наукового опрацювання теоретико-правових та праксеологічних аспектів функціонування оновленої системи виконавчого провадження в Україні.

Теоретичним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці С. С. Алексеева, Є. В. Бикової, В. М. Горшенєва, Ю. Ю. Кашковського, Є. А. Лукашевої, А. А. Лопушанського, І. М. Луценка, Л. А. Луць, М. М. Марченка, В. П. Марчук, Н. М. Оніщенко, П. М. Рабіновича, О. Ф. Скакун та інших вчених, які не лише досліджували природу і зміст таких фундаментальних правових категорій, як правовідносини, інститут права, суб'єкт, правове регулювання, права й обов'язки тощо, а й обґрунтували конституційність інституту примусового виконання рішень, заклавши базис у праворозуміння його суспільного призначення, принципів і завдань.

Суттєве значення для дослідження таких категорій, як: адміністративно-правові відносини, адміністративна процесуальна правосуб'єктність, адміністративно-правове регулювання, форми і методи управління, управлінські повноваження, компетенція, делегування тощо мали праці В. Б. Авер'янова, Ю. П. Битяка, В. В. Галунька, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, Е. Ф. Демського, З. Р. Кісіль, І. Б. Коліушка, В. К. Колпакова, Т. О. Коломоєць, О. В. Кузьменко, Р. О. Куйбіди, Ю. Д. Кунєва, О. І. Миколенка, Т. П. Мінки, О. М. Музичука, С. В. Петкова, Д. В. Приймаченка, А. О. Собакарь, В. І. Теремецького, М. М. Тищенко, І. М. Шопіної та інших вітчизняних вчених-адміністративістів, завдяки здобуткам яких вдалося сформулювати низку авторських визначень, класифікацій та пропозицій, що мають теоретичне і практичне значення.

Окрім цього праці цих науковців дозволили проаналізувати актуальні проблеми у сфері примусового виконання рішень, зокрема: удосконалення методів примусового виконання, оптимізація суб'єктів виконавчого провадження, визначення шляхів підвищення ефективності примусового виконання рішень, систематизація перспективних тенденцій розвитку досліджуваного правового інституту.

Проблемам теорії та практики виконавчого провадження, окремим аспектам реформування системи примусового виконання рішень, зокрема переходу до комбінованої системи виконавчого провадження, приділяли увагу О. В. Горбач, Б. М. Гук, Р. В. Ігонін, Р. С. Калінін, О. С. Клименко, С. П. Корнейчук, П. В. Макушев, Р. В. Миронюк, Н. Я. Отчак, А. І. Перепелиця, В. М. Притуляк, Г. В. Стаднік, С. Я. Фурса, О. З. Хотинська, В. В. Худенко, О. О. Чумак, С. В. Щербатюк, Є. О. Ятченко та інші вітчизняні й зарубіжні науковці. Предметом їх дослідження переважно були окремі аспекти організації діяльності Державної виконавчої служби (далі – ДВС) України. Так, праці П. В. Макушева «Державна виконавча служба в Україні: адміністративно-правове дослідження» (2017 р.), О. С. Клименко «Адміністративно-правове регулювання діяльності державної виконавчої служби щодо примусового виконання рішення майнового характеру» (2010 р.) та А. І. Перепелиці «Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні» (2015 р.) в умовах впровадження інституту приватних виконавців та часткового перерозподілу повноважень у сфері виконавчого провадження використовувалися як базис для визначення правового статусу ДВС України.

Дисертаційне дослідження С. В. Щербак «Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні» (2002 р.) було використане при систематизації основних принципів та засад адміністративно-правового регулювання сфери примусового виконання рішень. Утім, окремі нормативно-правові акти, на які спирався науковець, втратили свою актуальність унаслідок децентралізації повноважень у зазначеній сфері. Це стосується й дисертації Н. Я. Отчак «Правове забезпечення виконавчого провадження у справах про адміністративні правопорушення» (2012 р.), оскільки законодавство про виконавче провадження було суттєво модернізовано у 2016 році, а отже, відбулися кардинальні зміни і у правовому забезпеченні. Утім, здобуток цього науковця є корисним у частині аналізу еволюції процесу правового регулювання окремих аспектів примусового виконання рішень.

Проблеми примусового виконання рішень розглядалися також у праці Р. В. Ігоніна «Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження» (2007 р.), який розкрив загальні питання формування системи виконавчого провадження, що лише частково втратили свою актуальність. Здобутки вказаного науковця були використані при

характеристиці адміністративної процесуальної правосуб'єктності вказаних органів. Слід окремо відзначити дослідження Б. М. Гука «Адміністративно-правове регулювання примусових заходів виконавчого провадження» (2010 р.) та Р. С. Калініна «Адміністративні процедури у виконавчому провадженні за законодавством України» (2013 р.). Надбання цих вчених стали основою для аналізу методів і форм примусового виконання рішень, адміністративних процедур виконавчого провадження та їхніх стадій, на підставі якого було сформульовано найбільш вагомні висновки та рекомендації цього дослідження.

Враховуючи значний внесок указаних та інших учених в удосконалення інституту виконавчого провадження, слід визнати, що реформа інституту примусового виконання рішень обумовлює необхідність подальших наукових пошуків у цій сфері. Зокрема, наукового обґрунтування потребують питання ефективності виконавчого провадження, удосконалення правового статусу державних і приватних виконавців тощо. Необхідність проведення комплексного дослідження обумовлена й тим, що більшість науковців вивчали проблематику ще за часів існування централізованої системи виконавчого провадження. Нинішній перехід до комбінованої системи вимагає критичної уваги до формування оновленого інституту виконавчого провадження загалом та організаційно-правових аспектів розбудови і функціонування сфери примусового виконання рішень зокрема. Ураховуючи наведене, слід визнати доцільність та актуальність дослідження стану правового регулювання сфери примусового виконання рішень задля визначення нових концептуальних підходів розвитку і удосконалення інституту виконавчого провадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015, Стратегії реформування державного управління України на 2016-2020 роки, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474-р, Плану заходів, спрямованих на реалізацію деяких засад державної внутрішньої політики щодо окремих районів Донецької та Луганської областей, де органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 січня 2017 р. № 8-р.

Роботу виконано відповідно до п. 4 розділу 3, п. 4 розділу 9 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 рр., схвалених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., перспективних напрямів кандидатських та докторських дисертацій за юридичними спеціальностями, перелік яких затверджено рішенням Президії Національної академії правових

наук України від 18 жовтня 2013 р. № 86/11, а також у рамках науково-дослідної роботи кафедри цивільного, господарського, адміністративного права та правоохоронної діяльності Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за темою «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин» (номер державної реєстрації 0107U008696).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на підставі системного аналізу національного і зарубіжного законодавства, наукових праць та правозастосовної практики виявити проблеми організаційно-правової розбудови і функціонування системи виконавчого провадження в Україні, а також окреслити перспективи її подальшого розвитку.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні задачі:

- розкрити сутність юрисдикційного рішення як предмета (підстави) виконавчого провадження;
- визначити поняття, сутність, завдання та структурні елементи системи виконавчого провадження в Україні;
- здійснити теоретико-правовий аналіз принципів виконавчого провадження та розкрити зміст адміністративно-правового регулювання вказаної сфери;
- проаналізувати історичні етапи становлення інституту виконавчого провадження в Україні;
- розглянути адміністративно-правовий статус органів публічної адміністрації як суб'єктів виконавчого провадження;
- визначити місце суб'єктів делегованих повноважень у системі суб'єктів виконавчого провадження;
- з'ясувати зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів виконавчого провадження;
- охарактеризувати адміністративні процедури виконавчого провадження;
- розкрити зміст окремих стадій адміністративних процедур виконавчого провадження;
- сформулювати авторське визначення методу примусового виконання рішень з урахуванням існуючих засобів нормативно-правового закріплення;
- уточнити теоретико-методологічні засади та критерії ефективності адміністративних процедур виконавчого провадження;
- з'ясувати основні засади європейської політики у сфері розбудови системи виконавчого провадження;
- узагальнити зарубіжний досвід організації системи виконавчого провадження і розглянути можливість його використання в Україні;
- визначити перспективні тенденції розвитку системи виконавчого

провадження в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства та європейської інтеграції.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері здійснення виконавчого провадження.

Предмет дослідження становлять теоретико-методологічні та організаційно-правові аспекти системи виконавчого провадження в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є сукупність філософських, загальнонаукових та спеціально-правових методів наукового пізнання, застосування яких зумовлене специфікою предмета дослідження. За допомогою *діалектичного методу* сформовано цілісну систему уявлень про функціонування системи виконавчого провадження в Україні, перспектив її подальшого розвитку та вдосконалення. Методи аналізу і синтезу дозволили з'ясувати сутність правового статусу та адміністративно-процесуальної правосуб'єктності суб'єктів виконавчого провадження (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3). Завдяки *методам аналогії і моделювання* розроблено ряд пропозицій, спрямованих на вдосконалення форм і методів організаційного забезпечення виконавчого провадження в Україні (підрозділ 3.3, 4.3). *Формально-логічний метод* застосовано при формулюванні теоретичних положень дисертації, зокрема задля створення власного категоріального апарату дослідження та уточнення існуючої термінології (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.4). *Статистичний та системно-структурний методи* покладено в основу систематизації критеріїв ефективності виконавчого провадження (підрозділ 3.4). *Порівняльно-правовий метод* використано для аналізу політики Європейського Союзу (далі – ЄС) у сфері розбудови системи виконавчого провадження (підрозділ 4.1). *Методи узагальнення та прогнозування* застосовані у процесі формулювання висновків до розділів і загальних висновків до роботи загалом. *Соціологічний метод* (аналіз окремих виконавчих проваджень) дав можливість з'ясувати думки юристів-практиків щодо проблемних питань застосування законодавства України про виконавче провадження (розділ 3). За допомогою *методів емпіричного дослідження* (спостереження, узагальнення, порівняння, опитування, вивчення документів тощо) отримано найбільш точні дані щодо передумов реформування системи виконавчого провадження в Україні та чинників, які зумовили перехід до комбінованої системи примусового виконання рішень (підрозділ 3.4, розділ 4).

Нормативну основу дослідження становлять Конституція України, рішення Конституційного Суду України, Угода про асоціацію між Україною та ЄС, інші міжнародні правові акти, Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС, акти адміністративного, цивільного, господарського, кримінального та іншого національного законодавства, які регулюють сферу примусового виконання рішень.

Інформаційною та емпіричною основою дослідження є узагальнення судової практики за 2012-2017 роки, практики ЄСПЛ, політико-правова публіцистика, статистичні матеріали, довідкові видання.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших комплексних досліджень теоретико-правових та праксеологічних аспектів функціонування системи виконавчого провадження в Україні, яке було проведено після впровадження комбінованої системи примусового виконання рішень та реформування законодавства в цій сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень і висновків, які в сукупності становлять концепцію комплексного розвитку інституту виконавчого провадження в Україні. Основними з них є такі:

уперше:

– розкрито конструктивні недоліки сучасної реформи системи виконавчого провадження (відсутність ефективних механізмів контролю за суб'єктами делегованих повноважень (приватними виконавцями); ігнорування владою низького рівня правової культури суспільства при реформуванні системи примусового виконання рішень; відсутність положень щодо підвищення ролі інститутів громадянського суспільства у державному управлінні; нерозвиненість міжнародного співробітництва у сфері виконавчого провадження; недосконалість механізмів притягнення виконавців до відповідальності за протиправні дії або бездіяльність), а також розроблено низку пропозицій, спрямованих на вдосконалення механізмів контролю і нагляду за державною виконавчою службою та приватними виконавцями;

– визначено тенденції розвитку системи виконавчого провадження, до яких віднесено: подальше інституційне впровадження комбінованої системи примусового виконання рішень і пристосування її до особливостей національної правової системи та менталітету громадян; остаточна універсалізація вітчизняної системи виконавчого провадження до стандартів єдиного правового простору ЄС; удосконалення окремих аспектів транснаціонального виконавчого процесу; переосмислення основних підходів до визначення ефективності виконавчого провадження; залучення інститутів громадянського суспільства до реформування чинної системи виконавчого провадження; удосконалення адміністративних процедур виконавчого провадження; впровадження інституту медіації у виконавчому провадженні;

– систематизовано та охарактеризовано чинники, які впливають на розвиток системи виконавчого провадження в Україні, а саме: політична кон'юнктура в державі; правова зрілість суспільства; зовнішньополітичний курс країни; ступінь залучення інститутів громадянського суспільства до формування правової політики держави; вплив на правову систему держави з боку інших країн; комплексність та системність формування правової

політики;

– розроблено систему критеріїв ефективності адміністративних процедур виконавчого провадження, яка відображає співмірність використаних матеріальних ресурсів і людського потенціалу з кінцевим результатом адміністративно-процедурної діяльності з примусового виконання юрисдикційних рішень;

– обґрунтовано концепцію дворівневої системи виконавчого провадження, яка складається з адміністративної діяльності уповноважених органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішення (перший рівень); адміністративної діяльності державних інституцій і посадових осіб, які забезпечують державне регулювання діяльності органів та осіб, що здійснюють примусове виконання юрисдикційних рішень (другий рівень);

удосконалено:

– характеристику сутності та мети адміністративно-правового регулювання системи виконавчого провадження, що посприяло узагальненню уяви про роль адміністративного законодавства у регулюванні відносин, пов'язаних з примусовим виконанням юрисдикційних рішень;

– визначення поняття «предмет (підстава) виконавчого провадження» під яким пропонується розуміти юридичний факт, що обумовлює виникнення правовідносин щодо примусового виконання судових рішень та рішень органів публічної адміністрації, характеризується владно-розпорядчим характером та уособлює результат діяльності конкретних суб'єктів (судів та органів публічної адміністрації);

– визначення поняття «адміністративна процедура виконавчого провадження», яку пропонується розуміти як системну і цілеспрямовану діяльність органів примусового виконання та суб'єктів делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження, яка урегульована нормами адміністративного права і, метою якої є забезпечення реалізації принципу обов'язкового виконання юрисдикційних рішень;

– положення правової доктрини щодо місця, ролі та завдань інституту виконавчого провадження у суспільних відносинах, обґрунтовано належність примусового виконання рішень до адміністративно-деліктного провадження;

– теоретичні підходи до розуміння ознак стадій адміністративних процедур виконавчого провадження, до числа яких віднесено: можливість поєднувати у собі однорідні за характером послідовні дії, здатність мати власний суб'єктний склад та порядок документування факту досягнення особливих цілей, наявність специфічних форм і методів, індивідуальність комплексу примусових заходів, а також запропоновано їх систематизацію;

– класифікацію принципів виконавчого провадження за рахунок уведення нових критеріїв – за походженням та за формою вираження, що дозволило детальніше розкрити функціональне призначення та суспільну

природу інституту примусового виконання рішень;

– класифікацію органів публічної адміністрації, які утворюють систему суб'єктів виконавчого провадження, за допомогою запровадження нового критерію – за спрямованістю діяльності, що дозволило виділити такі рівні діяльності суб'єктів виконавчого провадження як концептуальний, координуючий і безпосередній;

– розуміння призначення інституту делегування повноважень у досліджуваній сфері, що дало можливість виявити недоліки формалізації делегованих повноважень у законодавчих актах про виконавче провадження, більшість з яких полягають у відсутності чіткого розмежування видів юрисдикційних рішень та закріплення обов'язку щодо їх виконання за конкретними суб'єктами;

– наукові підходи до тлумачення поняття «метод примусового виконання», під яким пропонується розуміти сукупність нормативно-визначених прийомів та способів впливу органів примусового виконання і осіб, що мають делеговані повноваження у сфері виконавчого провадження на сторін та учасників провадження, що здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення своєчасного і повного виконання юрисдикційного рішення, а також дотримання законодавства про виконавче провадження;

– наукові положення щодо напрямів адміністративно-управлінської, адміністративно-юрисдикційної та адміністративно-судової діяльності, яка здійснюється уповноваженими органами і особами в рамках системи виконавчого провадження;

дістало подальшого розвитку:

– обґрунтування необхідності розмежування понять «судове рішення» та «рішення органу публічної адміністрації», що дало змогу розширити уяву про сутність та процедурне значення цих правових категорій;

– концептуальні положення щодо визначення понять «виконавче провадження», «адміністративні процедури виконавчого провадження», адміністративна процесуальна правосуб'єктність суб'єктів виконавчого провадження», «методи примусового виконання» тощо, надано їх характеристику та розкрито значення;

– теоретичні підходи до визначення основних засад європейської політики у сфері розбудови системи виконавчого провадження та зарубіжного досвіду організації системи примусового виконання рішень, а також напрямів і перспектив використання цього досвіду в Україні;

– теоретичні уявлення щодо призначення інституту виконавчого провадження, яке полягає в адміністративно-правовому впливі на боржника, що здійснюється з метою виконання ним приписів, зафіксованих у юрисдикційному рішенні;

– підходи до розуміння механізмів оцінки ефективності адміністративних процедур виконавчого провадження як засобів досягнення

уповноваженими органами і особами процесуальної мети кожної окремої адміністративної процедури;

– наукові положення щодо сутності, переліку та засобів нормативно-правового закріплення і документування стадій виконавчого провадження;

– класифікація адміністративних процедур виконавчого провадження за рахунок уведення таких нових критеріїв: характер діяльності, процесуальна мета, послідовність у правовідносинах, що дозволило більш повно розкрити зміст і призначення процедурного характеру виконавчого провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертації положення можуть бути використані у:

– науковій діяльності – результати дисертаційного дослідження, які в сукупності становлять нову концепцію інституціонального розвитку системи виконавчого провадження в Україні, можуть бути підґрунтям для подальшого наукового розроблення і вирішення теоретико-правових питань удосконалення правового регулювання сфери примусового виконання рішень;

– законотворчій діяльності – висновки, пропозиції та рекомендації, наведені в дисертації, можуть бути використані при внесенні змін і доповнень до законодавчих актів про виконавче провадження, а також під час розробки та прийняття нових нормативно-правових актів з досліджуваних питань для подальшого реформування системи примусового виконання рішень в Україні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у законопроектну роботу Верховної Ради України від 22.03.2018 № 04-29/15-620);

– практичній діяльності – використання одержаних результатів дозволить покращити практичну діяльність суб'єктів виконавчого провадження в Україні (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в практичну діяльність Головного територіального управління юстиції у Дніпропетровській області від 06.11.2017 р. № 762);

– освітньому процесі – матеріали дисертації доцільно використовувати під час підготовки підручників та навчальних посібників з дисциплін «Виконавче провадження», «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права та адміністративного процесу», а також на курсах підвищення кваліфікації державних та приватних виконавців. Значна частина результатів наукового дослідження вже використовується під час проведення лекційних і практичних занять у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті ім. акад. С. Дем'янчука (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука від 03.11.2017 р. № 031/203).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки й практичні рекомендації, викладені у дослідженні, доповідалися на таких науково-практичних конференціях і круглих столах: «Проблеми

захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції» (Київ, 2016), «Історія української державності» (Рівне, 2016), «Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку» (Київ, 2017), «Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах» (Львів, 2017), «Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку» (Кривий Ріг, 2017), «Сучасний розвиток державотворення та правотворення: проблеми теорії та практики» (Маріуполь, 2017), «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 2017), «Розвиток науки і техніки: проблеми і перспективи» (Київ, 2017), «Сучасні проблеми адміністративного права та процесу» (Харків, 2017), «Адміністративна процедура: особливості формування української концепції» (Харків, 2017).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації викладено у тридцяти дев'яти наукових публікаціях, серед яких монографія, двадцять вісім наукових статей (п'ять з них у наукових періодичних виданнях інших держав), опублікованих у наукових (електронних) фахових виданнях, та десяти тезах доповідей на науково-практичних конференціях, круглих столах.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступ, чотири розділи, які містять чотирнадцять підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 480 сторінок, з яких 377 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 578-и найменувань і займає 56 сторінок, 4 додатки розміщено на 22-х сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, висвітлено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, зазначено мету і задачі відповідно до предмета й об'єкта дослідження, сформульовано методи дослідження, аргументовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, вказано на апробацію матеріалів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Загальнометодологічний аналіз системи виконавчого провадження в Україні» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Рішення суду та інших органів публічної адміністрації, передбачених законом, як предмет (підстава) виконавчого провадження в Україні»* проаналізовано існуючі доктринальні визначення та розкрито сутність і ознаки юрисдикційного рішення як предмета (підстави) виконавчого провадження, його законодавче формулювання і процесуальна роль.

Встановлено, що сутність судового рішення полягає у тому, що воно є

своєрідним актом правосуддя, який має особливий порядок ухвалення, впливає на формування правової доктрини держави і є основним засобом вирішення соціального конфлікту між сторонами. З'ясовано, що судові рішення є джерелом обов'язків сторони/сторін, виконання яких, за необхідності, буде забезпечено в примусовому порядку. У виконавчому провадженні значення мають обидва аспекти, адже перший створює правову оболонку вказаної підстави виконавчого провадження, а другий деталізує зміст та обсяг дій боржника (утримання від дій), які державні та приватні виконавці повинні забезпечити. Поєднання вказаних аспектів відбувається на рівні вимог до судових рішень, які мають важливе значення для їх примусового виконання.

Визначено, що рішення органів публічної адміністрації є результатом їхньої практичної діяльності, тобто відображенням проведеної оцінки конкретних суспільних процесів. Цей результат є закономірною реакцією на соціальні потреби, порушення функціонування окремих суспільних інститутів та необхідність вдосконалення і спрямування суб'єктів на досягнення чітко визначених цілей. Доведено, що на відміну від судових рішень, акти органів публічної адміністрації у виконавчому провадженні характеризуються певною територіальною ознакою (рішення органів публічної адміністрації приймаються лише державними владними інституціями, правовий статус яких регламентований нормативно-правовими актами України).

Відмінність судового рішення від рішення органу публічної адміністрації полягає в тому, що перше є засобом вирішення суспільного конфлікту між різними суб'єктами (фізичні особи, юридичні особи, держава), в якому визначається конкретна модель поведінки боржника (вчинення дій або утримання від них), а друге – засобом вирішення конфлікту, обов'язковою стороною якого є держава в особі органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Обґрунтовано, що предмет (підстава) виконавчого провадження є фундаментальною основою побудови системи примусового виконання юрисдикційних рішень, яка позиціонується у законодавстві за допомогою встановлення переліку виконавчих документів. Запропоновано предмет (підставу) виконавчого провадження розглядати як юридичний факт, який обумовлює виникнення правовідносин щодо примусового виконання судових рішень та рішень органів публічної адміністрації, має владно-розпорядчий характер та є результатом діяльності конкретних суб'єктів (судів та органів публічної адміністрації). Вказаний юридичний факт дозволяє визначити момент виникнення правовідносин щодо примусового виконання юрисдикційних рішень та послідовно проаналізувати сутність інституту виконавчого провадження.

У підрозділі 1.2 «Поняття, завдання, сутність та структурні елементи системи виконавчого провадження в Україні, як об'єкта

адміністративно-правового регулювання» досліджено основні підходи до визначення категорії «виконавче провадження», сутність та суспільне значення цього правового інституту, його ознаки.

Проаналізовано три основні наукові підходи до визначення місця інституту виконавчого провадження в правовій науці, які засновані на специфіці та винятковості системи примусового виконання юрисдикційних рішень. Аргументовано доцільність віднесення виконавчого провадження до числа адміністративно-деліктного провадження, оскільки його сутність полягає в адміністративно-правовому впливі на боржників, метою якого є виконання ними приписів, які містяться в ухваленому юрисдикційному рішенні. Доведено, що примусове виконання є невід'ємним елементом системи захисту прав та свобод людини і громадянина, яка включає в себе встановлення факту правопорушення, його правову оцінку та забезпечення виконання прийнятого рішення, що сприятиме поновленню порушеного права.

Встановлено, що завдання виконавчого провадження, відображають комплексність та структурованість цього правового інституту. Феномен примусового виконання є філософсько обґрунтованим, а його суспільне значення цілком узгоджене з методологічними основами існування держави.

З'ясовано, що безперервність та системність примусового виконання, обумовлює наявність структури виконавчого провадження, елементами якої є окремі стадії. Обґрунтовано, що існування стадій виконавчого провадження вимагає формування певних замкнутих циклів зі специфічними завданнями, кінцевими актами та процедурними діями, в рамках яких принцип обов'язкового виконання юрисдикційних рішень набуватиме свого правового оформлення.

Зроблено висновок, що стадія виконавчого провадження дозволяє згрупувати однакові за змістом процесуальні дії уповноважених органів та осіб, які у своїй сукупності забезпечують кінцевий результат – повне та своєчасне виконання юрисдикційного рішення. Визначено, що структурованість системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів розкривається у законодавчо закріпленому алгоритмі взаємодії сторін виконавчого провадження та послідовності реалізації ними своїх прав та виконання обов'язків.

У підрозділі 1.3 *«Принципи та адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні»* розглянуто зміст, природу та функції адміністративно-правового регулювання примусового виконання рішень, а також охарактеризовані принципи виконавчого провадження з визначенням їх класифікаційних ознак.

Встановлено, що принципи виконавчого провадження є уособленням волі держави, яка через систему засобів правового регулювання забезпечує обов'язковість виконання юрисдикційних рішень, що у свою чергу є

конституційним принципом діяльності суміжних правових інститутів судочинства. Обґрунтовано, що принципи виконавчого провадження походять від конституційних принципів, визначаються в їх межах та відповідають їх змісту. При цьому, конкретизація основних засад на рівні окремого правового інституту, у тому числі й інституту виконавчого провадження, є обов'язковою, оскільки на конституційному рівні встановлюються загальні орієнтири державотворення та функціонування влади у суспільстві, які потребують інституціонального уточнення.

Виділено три рівні принципів виконавчого провадження: концептуальний, галузевий та науковий. Перші два формалізовані через систему правових норм різної юридичної сили, а третій є неофіційним, тобто інтерпретація понять носить індивідуальний характер і не пов'язана з обов'язковим закріпленням у термінологічному апараті будь-якого законодавчого чи підзаконного акта.

Вказано, що метою адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження є: забезпечення організації та ефективного функціонування системи примусового виконання юрисдикційних рішень; забезпечення дотримання уповноваженими органами й особами нормативно визначених правил виконання судових рішень та рішень інших органів; упорядкування правовідносин, які виникають між органами (особами), що здійснюють примусове виконання та сторонами виконавчого провадження.

Запропоновано концепцію багаторівневості адміністративно-правового регулювання системи примусового виконання юрисдикційних рішень: перший рівень – це адміністративна діяльність уповноважених органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішення (своїми нормативними актами вони забезпечують виникнення адміністративно-правових відносин між учасниками виконавчого провадження); другий рівень – адміністративна діяльність державних інституцій і посадових осіб, які забезпечують державне регулювання діяльності органів та осіб, що здійснюють примусове виконання юрисдикційних рішень (своїми рішеннями і діяльністю ці суб'єкти спрямовують та координують уповноважених органів та осіб, що відбувається в рамках специфічних адміністративно-правових відносин).

З'ясовано, що функціями адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження є: забезпечення практичної реалізації принципу обов'язковості виконання судових рішень та рішень інших органів; дотримання учасниками виконавчого провадження законності та дисципліни при виконанні юрисдикційного рішення; забезпечення повноти та своєчасності виконання рішення; гарантування можливості оскарження неправомірних дій або бездіяльності державних та приватних виконавців; забезпечення ефективною реалізацією державної політики у сфері судочинства та суміжних правових інститутів; налагодження комунікації між учасниками виконавчого провадження та взаємодії системи органів і осіб,

що відповідають за примусове виконання, з центральними органами виконавчої влади.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження реалізується за допомогою імперативних методів, порядок примусового виконання судових рішень та рішень інших органів є чітко регламентованим і майже не передбачає будь-яких диспозитивних дій, окрім можливості добровільного виконання рішення, що обумовлено загальними засадами функціонування системи органів виконавчої влади.

У підрозділі 1.4 «Історичний аспект становлення та розвитку системи виконавчого провадження в Україні» досліджено етапи становлення та розвитку інституту виконавчого провадження в Україні з деталізацією основних чинників, які супроводжували цей процес.

Виходячи з того, що нормативно-правовий рівень переважно використовується лише як джерело законів та підзаконних актів, які вже втратили чинність, однак свого часу вплинули на становлення правового інституту, визначено особливість, яка виділяє виконавче провадження серед інших правових інститутів: на підзаконному рівні надається інтерпретація історичного процесу, що визначав становлення системи примусового виконання юрисдикційних рішень (йдеться про роз'яснення Міністерства юстиції України від 13 січня 2011 р. «Історико-правова природа правового регулювання прав стягувача у виконавчому провадженні»).

Встановлено, що на різних етапах історичного розвитку системи виконавчого провадження цей інститут пройшов складний шлях: утвердження інституту судового виконавця; формування правового статусу виконавців; закладення основ виконавчого провадження; формування організаційної основи функціонування спеціальних суб'єктів, які здійснюють виконання рішень; визначення місця інституту примусового виконання в системі судочинства та суміжних правових інститутів; трансформація методів примусового виконання.

Розділ 2 «Суб'єкти виконавчого провадження в Україні та їх адміністративно-правовий статус» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Органи публічної адміністрації як суб'єкти виконавчого провадження: мета, завдання та принципи організаційної побудови» визначено особливості структури органів примусового виконання в Україні, а також здійснено їх класифікацію.

З'ясовано, що структура органів примусового виконання на сьогодні є суперечливою, адже деякі органи продовжують функціонувати без відповідних положень, які б регламентували їх правовий статус, завдання та функції (Департамент ДВС України). Визначено, що правонаступництво Мін'юсту України полягає в тому, щоб узяти на себе відповідальність та безпосередньо здійснювати державну політику у сфері примусового виконання рішень. На практиці ж, Мін'юст України підпорядкував собі існуючу раніше систему органів і частково прийняв нову нормативно-

правову основу їх діяльності. При чому цей процес досі є незавершеним. За таких умов обіцяне реформування системи виконавчого провадження є абстрактним і поки що обмежується запровадженням інституту приватних виконавців.

Доведено, що виконавче провадження є важливим елементом правової політики держави, який у сукупності з іншими визначає практичну дію більшості правових принципів, у тому числі і принципу обов'язковості виконання юрисдикційних рішень. З огляду на це, суспільне призначення інституту виконавчого провадження пов'язане з потребою впорядкування та узгодження діяльності суб'єктів у сфері правозастосування та правореалізації.

Розкрито зміст правових і організаційних форм діяльності органів публічної адміністрації: узгодження та контроль нормотворчої діяльності органів виконавчої влади; реєстраційний супровід у сфері нормотворчості центральних та територіальних органів виконавчої влади; нормотворче та експертне забезпечення проектів нормативно-правових актів; планування законопроектної роботи суб'єктів законодавчої ініціативи та адаптації законодавства України до нормативно-правових засад ЄС.

Висвітлено проблему відсутності у центральних органів виконавчої влади контрольно-організаційних повноважень стосовно приватних виконавців, що може мати негативні наслідки, оскільки виконавчі округи, в межах яких вони здійснюють свою діяльність, фактично залишаються без адміністративного нагляду з боку уповноваженого суб'єкта.

У підрозділі 2.2 «Суб'єкти делегованих повноважень у системі суб'єктів виконавчого провадження: мета, завдання та правове регулювання їх діяльності» розкрито зміст основних концепцій делегування повноважень, визначено особливості статусу суб'єктів делегованих повноважень у сфері примусового виконання рішень із деталізацією обсягів такого делегування.

Визначено особливості делегування повноважень у сфері виконавчого провадження: делегування відбувається на постійній основі, але лише відносно окремих юрисдикційних рішень; юрисдикційні рішення, які виконує суб'єкт делегованих повноважень, як правило, приймаються в межах компетенції цього суб'єкта; усі суб'єкти делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження мають абсолютно різну компетенцію, яка відрізняється від компетенції суб'єкта, який делегує повноваження.

Встановлено, що специфіка повноважень приватних виконавців та обмежений на законодавчому рівні перелік рішень, які вони мають виконувати, вказує на обмеження їх правосуб'єктності у відповідних правовідносинах. На сьогодні інститут приватних виконавців має особливий порядок формування (проведення кваліфікаційного іспиту, облаштування офісу тощо), власну організаційну надбудову (Асоціація приватних виконавців зі своїми структурними одиницями, кваліфікаційна

комісія), а також територіальні межі діяльності (виконавчі округи).

Зроблено висновок, що природа делегованих повноважень у сфері примусового виконання рішень, пов'язана з деліктними правовідносинами, які передбачають застосування примусових заходів, метою яких є забезпечення законності та дисципліни. Разом з тим деліктний характер обумовлює низку рішень, які підлягають примусовому виконанню, а також специфіку тих заходів, що застосовуються відповідним органом або особою.

Доведено, що делегування відбувається з метою послаблення навантаження на органи ДВС шляхом передачі повноважень суб'єкту, який є правомочним та має можливість впливати на боржників. Внаслідок цього суб'єкт наділяється владно-розпорядчим характером делегованих повноважень, основою реалізації яких є конкретний акт-документ, у якому визначено порядок, умови, строки та обсяг його прав і обов'язків. Крім цього, останній виконує вимоги, що містяться в юрисдикційному рішенні, яке приймається у встановленому порядку відповідним суб'єктом. Виявлено випадки, коли повноваження у сфері примусового виконання рішень мають договірну природу.

У підрозділі 2.3 *«Адміністративна процесуальна правосуб'єктність суб'єктів виконавчого провадження в Україні»* проаналізовано сутність та зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності органів примусового виконання та осіб, що мають делеговані повноваження у цій сфері.

Досліджено концепції визначення сутності адміністративної процесуальної діяльності, в межах яких остання розглядається як сукупність усіх дій, що вчиняються органами виконавчої влади для реалізації покладених на них завдань і функцій, як адміністративний процес в юрисдикційному значенні. Наголошено, що з урахуванням того, що примусове виконання рішень є відособленою складовою правоохоронної функції держави, слід взяти за основу саме другу концепцію адміністративно-процесуальної діяльності.

Проаналізовано ознаки адміністративної процесуальної діяльності в контексті виконавчого провадження: спрямованість на забезпечення виконання обов'язків боржників перед стягувачами; чітка урегульованість на рівні нормативно-правових актів; міжінституціональний характер суб'єктного складу; наявність конкретних цілей.

Визначено складові структури адміністративної процесуальної діяльності у виконавчому провадженні: адміністративно-управлінська (здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності органів публічної адміністрації); адміністративно-юрисдикційна (здійснення заходів адміністративного примусу); адміністративно-судова (розгляд публічно-правових спорів в адміністративних судах).

Доведено, що адміністративно-управлінська діяльність щодо

примусового виконання рішень реалізується суб'єктами в межах вертикалі владних повноважень з метою організації примусового виконання, розподілу компетенції та унормування відносин між органами й особами, що здійснюють примусове виконання. При цьому така діяльність передбачає безпосереднє застосування заходів стягнення, які здійснюються в межах конкретного виконавчого провадження, а також можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності органів примусового виконання та суб'єктів, які мають делеговані повноваження у цій сфері в судовому порядку.

Обґрунтовано галузевий характер адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів виконавчого провадження, внаслідок якого органи примусового виконання отримують можливість реалізації закріплених за ними повноважень. З'ясовано, що адміністративна процесуальна правосуб'єктність не лише виступає основною умовою виникнення правовідносин у сфері примусового виконання рішень, а й може розглядатися як індикатор законності тих юридичних наслідків, які має діяльність органів примусового виконання. З огляду на це, вона може бути представлена як елемент принципу законності виконавчого провадження, який вважається одним із основоположних у цій діяльності.

Розділ 3 «Адміністративні процедури виконавчого провадження в Україні: інституціональні та організаційні засади» складається з чотирьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Поняття, завдання, принципи та види адміністративних процедур виконавчого провадження»* здійснено структурно-логічний аналіз окремих процедур виконавчого провадження з визначенням механізмів їх здійснення та нормативно-правового закріплення.

Визначено, що адміністративні процедури виконавчого провадження одночасно виступають як усталений порядок вирішення адміністративних справ та прийняття управлінських рішень за ними, що вказує на багатофункціональність інституту адміністративних процедур, завдяки чому він наділений значною кількістю завдань.

Аргументовано, що основною проблемою адміністративних процедур у виконавчому провадженні слід визнати їх недостатню нормативну врегульованість, а іноді неузгодженість положень нормативно-правових актів, особливо це стосується контрольно-наглядових процедур. Указана проблема негативно позначається на ефективності виконавчого провадження, оскільки не маючи досконалого правового інструментарію, органи примусового виконання та суб'єкти делегованих повноважень не завжди здатні забезпечити своєчасне та повне виконання юрисдикційного рішення.

У підрозділі 3.2 *«Стадії адміністративних процедур виконавчого провадження»* розглянуто поняття, ознаки, функціональне призначення та

засоби процесуального оформлення стадій адміністративних процедур виконавчого провадження.

Доведено, що потреба стадійності адміністративних процедур виконавчого провадження обумовлена декількома основними чинниками: кожна окрема процедура має низку процесуальних завдань, виконання яких потребує вчинення достатньо різних за змістом, однак спільних за спрямованістю процесуальних дій, що вимагає об'єднання таких специфічних дій в межах однієї стадії; поділ на стадії дозволяє узгодити діяльність суб'єктів зі встановленими процесуальними строками, адже навіть в рамках однієї процедури таких строків може бути визначено декілька; стадійність надає можливість індивідуалізувати суб'єктний склад відповідної адміністративної процедури і окреслити ті права й обов'язки, які реалізуються ними для досягнення конкретної процесуальної цілі.

З'ясовано, що стадія адміністративних процедур виконавчого провадження: поєднує у собі однорідні за характером послідовні дії, які дозволяють досягти як особливих завдань, що притаманні кожній окремій стадії, так і загальної мети адміністративної процедури (наявність цієї послідовності, вказує на чітку нормативно-правову регламентацію кожної стадії, яка покликана гарантувати права сторін виконавчого провадження та органів і осіб, що здійснюють примусове виконання рішень); має власний суб'єктний склад та порядок документування факту досягнення особливих цілей і загальної мети адміністративної процедури (існує індивідуальний характер кожної стадії, а також її функціональне призначення у правовідносинах з примусового виконання рішень); характеризується специфічними методами та формами, які дозволяють забезпечити дотримання процедурних вимог при виконанні юрисдикційного рішення (це свідчить не тільки про впорядкованість дій уповноважених органів і осіб, а й про логічну обумовленість процесу реалізації принципу обов'язковості виконання рішень); відображає індивідуальність комплексу примусових заходів, які використовуються уповноваженими органами і особами для досягнення відповідного процесуального результату, тобто стадія є індикатором законності адміністративної процедури в цілому.

У підрозділі 3.3 «Нормативно-правове закріплення та характеристика методів примусового виконання рішень» здійснено комплексний аналіз методів примусового виконання рішень, передбачених чинним законодавством, визначено їх ознаки та особливості здійснення.

Обґрунтовано, що реалізація адміністративних процедур виконавчого провадження відбувається за допомогою методів примусового виконання рішень, які дозволяють уповноваженим органам та особам цілеспрямовано впливати на сторін та учасників провадження, і мають важливе значення у правовідносинах, адже впливають на ефективність виконавчого провадження, розкривають принципи державної політики у сфері примусового виконання рішень та характеризують правове становище

органів примусового виконання й осіб, що мають делеговані повноваження у цій сфері.

З'ясовано, що методи примусового виконання рішень є самостійною правовою категорією, оскільки вони мають власні риси, характеризуються специфічними механізмами реалізації, а також індивідуалізовані на рівні засобів нормативно-правового закріплення.

Встановлено наявність проблеми поєднання імперативного та диспозитивного підходів у методології примусового виконання, оскільки перед органами і особами, що здійснюють примусове виконання рішень стоїть важливе завдання (реалізація принципу обов'язковості виконання рішень), яке, у більшості випадків, вимагає застосування примусових заходів, характерними рисами яких є імперативність та формалізованість. За таких умов складно врівноважити процесуальні можливості керуючого та керованого суб'єктів.

У підрозділі 3.4 «Ефективність адміністративних процедур виконавчого провадження як основоположний принцип державного управління у сфері примусового виконання рішень» досліджено зміст категорії «ефективність адміністративних процедур виконавчого провадження», визначено її основні критерії, систематизовано чинники, які негативно позначаються на ефективності виконавчого провадження.

Встановлено, що ефективність адміністративних процедур виконавчого провадження доцільно визначити як досягнення уповноваженими органами і особами процесуальної мети кожної окремої адміністративної процедури, за умов мінімізації витрат на проведення виконавчих дій та оптимізації управлінських дій при максимальному уникненні впливу внутрішніх та зовнішніх чинників.

Обґрунтовано, що ефективність адміністративних процедур визначає ефективність усієї системи виконавчого провадження, оскільки загальна мета примусового виконання рішення, досягається результативністю окремих адміністративних процедур та їх стадій. Враховуючи специфіку сфери виконавчого провадження, можна припустити, що прямий результат адміністративних процедур – це: кількість відкритих виконавчих проваджень, повернутих виконавчих документів, проведених виконавчих дій, винесених управлінських рішень, проведених перевірок законності застосування примусових заходів; розмір стягнутих з боржника сум, сплаченого виконавчого збору та авансового внеску; обсяг реалізованого майна боржника тощо. Непрямим результатом адміністративних процедур можна вважати кількість випадків добровільного виконання рішень, розшуканого майна (коштів) боржника тощо.

З'ясовано, що усі чинники, які впливають на ефективність адміністративних процедур, обумовлені специфікою адміністративно-правового забезпечення системи виконавчого провадження. Встановлено, що обмеження та нейтралізація їх негативного впливу, а також

попередження виникнення цих чинників, забезпечується саме на рівні адміністративно-правових механізмів.

Запропоновано такі перспективні засоби підвищення ефективності адміністративних процедур виконавчого провадження: розширення кола суб'єктів виконання юрисдикційних рішень за рахунок запровадження інституту приватних виконавців; посилення відомчого контролю за сферою виконання рішень; налагодження взаємодії уповноважених органів та осіб, що представляють систему виконавчого провадження, з місцевою владою; активізація міжнародного співробітництва з питань імплементації європейських стандартів виконання судових рішень та рішень інших органів; вжиття заходів щодо попередження випадків корупційної діяльності з боку державних та приватних виконавців.

Розділ 4 «Доктринальні основи побудови нової моделі виконавчого провадження в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1 «Європейська політика у сфері організаційно-правової розбудови системи виконавчого провадження» узагальнено відомості про основні засади формування та функціонування системи примусового виконання рішень у європейських країнах, систематизовано основні передумови рецепції позитивного досвіду країн ЄС у сфері примусового виконання юрисдикційних рішень.

Запропоновано принципи застосування європейського досвіду розбудови системи виконавчого провадження в Україні, які мають важливе управлінське та правове значення: обґрунтованість застосування зарубіжного досвіду; конструктивність застосування зарубіжного досвіду; визначеність обсягів та змісту зарубіжного досвіду, який підлягає застосуванню; контроль за результативністю застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень.

Встановлено, що еволюціонуючи протягом достатньо тривалого часу, система виконавчого провадження у більшості країн ЄС зупинилася на гармонійному поєднанні державних та недержавних інституцій, яке забезпечило ефективність примусового виконання юрисдикційних рішень. Саме тому, на сучасному етапі розвитку, в цих європейських країнах утвердилася комбінована система виконавчого провадження. За такої умови політика ЄС не передбачає повну децентралізацію повноважень у вказаній сфері, адже вона безпосередньо пов'язана з правами і свободами людини, забезпечення яких є однією з ключових функцій держави.

Окреслено тенденції розвитку системи примусового виконання рішень, які полягають у: забезпеченні належного рівня правової культури та правосвідомості громадян; узгодженні політики держави у різних сферах суспільного життя з правовою політикою; мотивації державних та приватних виконавців до результативної праці; впровадженні ефективного інституту медіації.

У підрозділі 4.2 «Організація системи виконавчого провадження як

публічної інституції в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз» досліджено міжнародний досвід країн у розбудові системи виконавчого провадження, виявлено чинники, які впливають на процес формування системи виконавчого провадження, а також визначено можливості використання в Україні позитивного зарубіжного досвіду примусового виконання рішень.

З'ясовано, що політика у сфері організації примусового виконання, безпосередньо залежить від двох основних категорій: форма державного устрою та політичний режим. Форма державного устрою впливає на структуру органів примусового виконання, розподіл між ними повноважень, а також компетенції. Окрім цього, вона визначає територіальну юрисдикцію при виконанні рішень, яка у свою чергу, окреслює коло контролюючих суб'єктів. Тобто, форма державного устрою відображає організаційні аспекти системи виконавчого провадження.

Встановлено, що політичний режим впливає на процесуальні аспекти примусового виконання рішень, оскільки ті методи реалізації державної політики, які використовує влада (демократичні або антидемократичні), втілюються у законодавстві про виконавче провадження. Як правило такий досвід є деструктивним, а його використання призводить до зниження ефективності примусового виконання, адже в основі такої практики лежить жорсткий авторитарний підхід. Побудовані на основі такого досвіду системи виконавчого провадження, характеризуються безроздільністю волі представників влади, а статус сторін виконавчого провадження, зокрема боржника, відходить на другорядний план.

Визначено, що в умовах переходу до комбінованої системи примусового виконання рішень, Україні варто виважено підходити до використання зарубіжного досвіду. Для цього потрібно не лише запозичувати окремі тенденції у практиці чи законодавстві, а розглядати їх крізь менталітет українського народу, правових традицій, а потім впроваджувати. Найбільш прийнятним, у цьому сенсі, є досвід країн ЄС.

Запропоновано перспективною формою застосування зарубіжного досвіду у сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні вважати імплементацію законодавства, яка забезпечує створення організаційно-розпорядчої та правової основи, а також гарантує формування ціннісних критеріїв майбутньої сфери виконання юрисдикційних рішень.

Аргументовано потребу впровадження системи моніторингу ефективності застосування зарубіжного досвіду у сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні, основними завданнями якого має стати: вивчення практичної користі та наслідків запровадження конкретного інституту в системі виконання юрисдикційних рішень; аналіз впливу цього інституту на показники ефективності системи виконання судових рішень та рішень інших органів; визначення чинників, які прискорюють або гальмують впровадження цього інституту у вітчизняну практику

виконавчого провадження; дослідження ролі окремих суб'єктів у запровадженні зарубіжного досвіду.

У підрозділі 4.3 «Теоретичні підходи до визначення тенденцій розвитку системи виконавчого провадження в Україні в сучасних умовах розбудови громадянського суспільства та європейської інтеграції» запропоновано перспективні напрями розвитку законодавства та практики виконавчо-розпорядчої діяльності органів примусового виконання та осіб, які мають у цій сфері делеговані повноваження.

Встановлено, що думка влади та суспільства щодо запровадження комбінованої системи виконавчого провадження кардинально різняться, оскільки дії влади спрямовані на реформування відносин, а суспільство слідує за дотриманням прав і свобод людини і громадянина. Така неузгодженість може негативно вплинути на ефективність законодавчих новацій, оскільки неприйняття суспільством політики держави обов'язково позначиться на дотриманні приписів законодавства.

Наголошено, що, визначаючи тенденції подальшого розвитку виконавчого провадження, слід ураховувати та аналізувати багато чинників, від яких залежить ефективність виконавчого провадження. Зроблено висновок, що на сьогодні важко оцінити вплив інституту приватних виконавців на рівень корупції у сфері примусового виконання рішень, адже цей інститут знаходиться на стадії впровадження. Обґрунтовано, що вказаний інститут повністю вписується у концепцію децентралізації публічного адміністрування (роздержавлення владних повноважень).

ВИСНОВКИ

У дисертації містяться нові науково обґрунтовані положення та теоретичні результати у галузі адміністративного права, що вирішують важливу наукову проблему – розроблення сучасної концепції комплексного розвитку інституту виконавчого провадження в Україні. За результатами дослідження цього інституту визначено проблеми його розбудови та запропоновано науково обґрунтовані висновки, пропозиції і рекомендації щодо їх вирішення, спрямовані на досягнення поставленої мети.

1. Встановлено, що предмет (підстава) виконавчого провадження, як окрема юридична категорія, є юридичним фактом, який обумовлює виникнення правовідносин щодо примусового виконання судових рішень та рішень органів публічної адміністрації, характеризується владно-розпорядчим характером та уособлює результат діяльності конкретних суб'єктів (судів та органів публічної адміністрації). Доведено, що вказана юридична категорія визначає момент виникнення правовідносин щодо примусового виконання юрисдикційних рішень, а також відображає сутність інституту виконавчого провадження.

З'ясовано, що судове рішення, як предмет (підстава) виконавчого провадження, – це акт-документ, що ухвалюється на підставі результатів судового дослідження обставин справи з метою вирішення соціального конфлікту, у якому закріплюються права і обов'язки сторін, виконання яких, за необхідності, буде забезпечено у примусовому порядку.

Визначено, що рішення органу публічної адміністрації, як предмет (підстава) виконавчого провадження, слід розглядати як вольовий акт уповноваженого суб'єкта, який приймається ним у межах власної компетенції з метою фіксації юридично значущих фактів, встановлення прав і обов'язків, вирішення спорів та містить приписи, обов'язковість виконання яких забезпечується добровільно чи примусово.

Доведено, що відмінність судового рішення від рішення органу публічної адміністрації полягає в їх характері, оскільки перше є засобом розв'язання суспільного конфлікту між різними суб'єктами (фізичні особи, юридичні особи, держава), в якому визначається конкретна модель поведінки боржника (вчинення дій або утримання від них), а друге є засобом вирішення конфлікту між державою, в особі органів державної влади й органів місцевого самоврядування та фізичними і юридичними особами.

2. Проаналізовано три основні підходи до визначення поняття «виконавче провадження», в рамках яких примусове виконання рішень розглядається як: адміністративно-правовий інститут, завершальна стадія судового процесу, самостійна комплексна галузь права. Запропоновано під виконавчим провадженням розуміти врегульовану законодавством цілеспрямовану діяльність уповноважених органів і осіб, яка здійснюється за допомогою спеціальних юридичних прийомів та способів впливу з метою забезпечення примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Встановлено, що сутність інституту виконавчого провадження полягає у адміністративно-правовому впливі на боржника, який здійснюється з метою виконання ним приписів, зафіксованих у юрисдикційному рішенні. У зв'язку з цим примусове виконання повинно розглядатися як невід'ємний елемент системи захисту прав і свобод людини та громадянина, яка включає в себе встановлення факту правопорушення, його правову оцінку та забезпечення виконання прийнятого рішення, що сприятиме поновленню порушеного права.

Систематизовано завдання виконавчого провадження, до яких зараховано: забезпечення примусового виконання юрисдикційних рішень; дотримання та зміцнення законності у сфері правових відносин; формування правової культури та правосвідомості громадян України і посадових осіб органів державної влади; сприяння у реалізації політики держави в різних галузях суспільного життя; впорядкування правовідносин між сторонами, зазначеними у юрисдикційному рішенні (боржник та стягувач).

Встановлено, що основним структурним елементом системи виконавчого провадження в Україні є стадія, яку запропоновано розглядати як відносно самостійну, упорядковану групу процесуальних дій уповноважених органів і осіб, об'єднаних специфічною метою та завданнями, що здійснюються з дотриманням норм чинного законодавства і в сукупності забезпечують повне та своєчасне виконання юрисдикційних рішень. Перелік стадій виконавчого провадження включає в себе: добровільне виконання юрисдикційного рішення; відкриття виконавчого провадження; підготовку до примусового виконання юрисдикційних рішень; застосування заходів примусового виконання до боржника; розподіл грошових сум, стягнутих з боржника; закінчення виконавчого провадження; оскарження дій або бездіяльності виконавців та вирішення питань про відповідальність сторін виконавчого провадження.

3. На підставі теоретико-правового аналізу з'ясовано, що принципи виконавчого провадження складають концептуальну основу механізму примусового виконання юрисдикційних рішень, адже на їх підставі відбувається формування відповідного законодавства та організаційно-розпорядчої практики. Тому їх розглянуто з позиції уособлення волі держави, яка через систему засобів правового регулювання забезпечує обов'язковість виконання юрисдикційних рішень.

Запропоновано класифікацію принципів виконавчого провадження за такими ознаками: за характером: матеріальні (походять від фундаментальних ідей, покладених в основу процесу державотворення) і процесуальні (розкривають процедурний характер правореалізації); за формою вираження: загальні (носять трансгалузевий характер) і спеціальні (індивідуалізовані в межах сфери виконавчого провадження); за походженням: суспільні (обумовлені суспільними звичаями та традиціями) і правові (нерозривно пов'язані з процесом правореалізації); за призначенням: основні (становлять матеріальну основу адміністративно-процедурної діяльності) і додаткові (носять уточнюючий характер).

Зміст адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження розкрито через сукупність взаємоузгоджених форм і методів, які реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами, на підставі нормативно закріплених правил, на різних рівнях адміністративної діяльності з метою впорядкування суспільних відносин у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Доведено, що мета адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження пов'язана з потребою: забезпечення організації та ефективного функціонування системи примусового виконання юрисдикційних рішень; забезпечення дотримання уповноваженими органами й особами нормативно визначених правил виконання судових рішень та рішень інших органів; впорядкування правовідносин, які виникають між органами й особами, що здійснюють примусове виконання

(державні і приватні виконавці), а також сторонами виконавчого провадження (стягувач і боржник).

4. З'ясовано, що становлення та розвиток інституту виконавчого провадження відбувався під впливом різних за характером чинників (політичних, соціальних, правових, організаційних), які визначали правовий статус сторін виконавчого провадження, обумовлювали структуру органів і осіб, які здійснювали примусове виконання, характеризували місце цього інституту у структурі влади, а також окреслювали зміст тих заходів примусового виконання, які застосовувалися до боржника.

Встановлено, що через відсутність нормативно-правової основи функціонування деяких органів примусового виконання (Департамент ДВС України, відділи примусового виконання рішень управлінь ДВС Головних територіальних управлінь юстиції Міністерства юстиції України), їх структура залишається невизначеною, що є потенційною загрозою ефективності системи виконавчого провадження, за умов її переходу до комбінованої системи примусового виконання рішень.

5. Під час дослідження адміністративно-правового статусу органів публічної адміністрації як суб'єктів виконавчого провадження виявлена суперечливість існуючої структури цих органів, про що свідчить відсутність нормативно-правової основи функціонування деяких органів, зокрема Департаменту ДВС. Відсутність такої основи за умов переходу від централізованої до комбінованої системи примусового виконання рішень негативно позначається на ефективності виконавчого провадження та розвитку відповідної галузі законодавства.

Здійснено класифікацію органів публічної адміністрації, які складають систему суб'єктів виконавчого провадження за такими ознаками: за рівнем (центральні, територіальні, місцеві); за спрямованістю діяльності (концептуальні, координуючі, безпосередні); за ступенем нормативно-правової визначеності статусу органу (органи, правовий статус яких повністю регламентований чинним законодавством; органи, правовий статус яких частково регламентований чинним законодавством; органи, правовий статус яких на сьогодні не регламентований чинним законодавством).

6. Запропоновано під суб'єктом делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження розуміти орган або посадову особу, які на постійній основі виконують повноваження щодо забезпечення своєчасного і повного виконання окремих юрисдикційних рішень, несуть відповідальність за таке виконання, а також мають для цього відповідну правосуб'єктність та компетенцію.

Визначено особливості делегування повноважень у сфері виконавчого провадження, які характеризують місце суб'єктів делегованих повноважень у системі суб'єктів примусового виконання рішень. До числа таких особливостей віднесено: постійна основа делегування; індивідуалізація

юрисдикційних рішень, які підлягають виконанню; залежність юрисдикційних рішень, які виконує суб'єкт делегованих повноважень від його компетенції; наявність у суб'єктів делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження різної компетенції з суб'єктом, який делегує повноваження.

Обґрунтовано необхідність розширення кола делегованих повноважень щодо примусового виконання рішень і одночасного відмежування їх від повноважень державних та приватних виконавців. Встановлено, що всі більшість недоліків формалізації делегованих повноважень у законодавчих актах знаходяться в площині про виконавче провадження полягають у відсутності чіткого розмежування видів юрисдикційних рішень та закріплення обов'язку їх виконання конкретними суб'єктами.

Доведено наявність владно-розпорядчої природи делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження, оскільки вони реалізуються на підставі конкретного акта-документа, який визначає порядок, умови, строки та обсяг прав і обов'язків суб'єкта. Виявлено випадки, коли повноваження у сфері примусового виконання рішень мають договірну природу (можливість іпотекодержателя звертати стягнення на предмет іпотеки без залучення до цього процесу державних або приватних виконавців).

7. Встановлено, що зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів примусового виконання рішень розкривається через визначену правову конструкцію, яка характеризує здатність органів примусового виконання мати відповідні права й обов'язки при забезпеченні реалізації принципу обов'язковості виконання юрисдикційних рішень (правоздатність), а також надає можливість реалізовувати ці права і виконувати обов'язки під час своєї діяльності (дієздатність).

Запропоновано адміністративну процесуальну правоздатність суб'єктів виконавчого провадження поділяти на загальну (якою наділені Мінюст України, Департамент ДВС, ДВС України, Управління ДВС Головних територіальних управлінь Мінюсту України) та спеціальну (якою наділені районні, районні у містах, міські, міськрайонні та міжрайонні відділи ДВС Головних територіальних управлінь юстиції, суб'єкти делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження).

Визначено, що адміністративна процесуальна дієздатність суб'єктів виконавчого провадження полягає у здатності реалізовувати процесуальні права та виконувати обов'язки під час здійснення примусового виконання юрисдикційних рішень. Доведено, що адміністративна процесуальна дієздатність надає праввідносинам з примусового виконання рішень спрямованості та динаміки, і характеризує вольовий аспект, оскільки пов'язана з активними діями або бездіяльністю суб'єктів виконавчого провадження.

Запропоновано під адміністративною процесуальною деліктністю суб'єктів виконавчого провадження (виключно фізичних осіб, що мають делеговані повноваження), розуміти здатність нести відповідальність, тобто відчувати на собі негативні наслідки, що настали в результаті оцінки неправомірних дій або бездіяльності суб'єктів примусового виконання рішень.

8. Здійснено характеристику адміністративних процедур виконавчого провадження, в результаті якої виявлені недоліки термінологічного змісту. У зв'язку з цим сформульовано авторське визначення поняття адміністративної процедури виконавчого провадження як системної і цілеспрямованої діяльності органів примусового виконання та суб'єктів делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження, що урегульована нормами адміністративного права і, метою якої є забезпечення реалізації принципу обов'язкового виконання юрисдикційних рішень.

Розроблено класифікацію адміністративних процедур виконавчого провадження за такими ознаками: спрямованістю (правовстановлюючі, правореалізуючі, правоприпиняючі); характером діяльності (організаційні, практичні, контрольно-наглядові); значенням (обов'язкові, факультативні); процесуальною метою (процедури, спрямовані на захист інтересів держави і виконавців та процедури, спрямовані на захист інтересів сторін і учасників виконавчого провадження); залежністю від конкретних процесуальних строків (процедури, які мають встановлені строки проведення, процедури, які не залежать від конкретних процесуальних строків); послідовністю у правовідносинах (процедури, які мають законодавчо визначену прив'язку до послідовності проведення, процедури, здійснення яких може відбуватися на будь-якому етапі виконавчого провадження).

9. Розкрито зміст окремих стадій адміністративних процедур виконавчого провадження, які є сукупністю послідовних процесуальних дій, що реалізуються спеціально уповноваженими органами й особами в рамках окремої адміністративної процедури та спрямовані на досягнення загальної мети процедури шляхом реалізації спеціальних завдань, а також їх документального оформлення.

Систематизовано основні ознаки стадій адміністративних процедур виконавчого провадження, а саме: можливість поєднувати в собі однорідні за характером послідовні дії, які дозволяють досягти особливих завдань, характерних кожній окремій стадії та загальної мети адміністративної процедури; здатність мати власний суб'єктний склад і порядок документування факту досягнення особливих цілей та загальної мети адміністративної процедури; наявність специфічних методів і форм, які дозволяють забезпечити дотримання процедурних вимог під час виконання юрисдикційного рішення; індивідуальність комплексу примусових заходів, які використовуються уповноваженими органами і особами для досягнення

відповідного процесуального результату, тобто стадія є індикатором законності адміністративної процедури загалом.

Доведено, що всі досліджені недоліки стадій адміністративних процедур виконавчого провадження переважно пов'язані з: відсутністю мораторію на подання заяви про відкриття виконавчого провадження та проведення виконавчих дій на період до завершення проведення антитерористичної операції; відсутністю типової форми заяви про відкриття виконавчого провадження; затягуванням строків перевірки виконавцем виконавчого документу щодо відповідності законодавчо встановленим вимогам; недосконалістю механізмів оскарження рішень, дій або бездіяльності приватних виконавців; відсутністю можливості повернення виконавчого збору боржнику та пільг щодо його сплати; обмеженням прав боржника щодо ініціювання перевірки законності виконавчого провадження; необґрунтованою диференціацією окремих юрисдикційних рішень за ознакою строковості розшуку майна боржника; відсутністю законодавчо визначених підстав повернення виконавчого документу органу і особі, рішення яких підлягають примусовому виконанню (окрім суду); недосконалістю підстав закінчення виконавчого провадження.

10. Запропоновано під методом примусового виконання рішень розуміти сукупність нормативно-визначених прийомів та способів впливу органів примусового виконання й осіб, які мають делеговані повноваження у сфері виконавчого провадження на сторін та учасників провадження, що здійснюються в межах їх компетенції з метою забезпечення своєчасного та повного виконання юрисдикційного рішення, а також дотримання законодавства про виконавче провадження.

Доведено, що нормативно-правове закріплення методів примусового виконання рішень відбувається на законодавчому та підзаконному рівнях і полягає у фіксації механізмів організаційно-управлінського впливу на органи примусового виконання та суб'єктів делегованих повноважень, а також форм процесуального впливу на сторін та учасників виконавчого провадження.

11. Теоретико-методологічні засади адміністративних процедур виконавчого провадження полягають в уточненні поняття ефективності адміністративних процедур виконавчого провадження та визначенні критеріїв їх ефективності. З'ясовано, що складовими вказаної системи є: кількість виконаних рішень; кількість рішень про відкриття виконавчого провадження та про відмову у відкритті виконавчого провадження; відсоткове співвідношення добровільно виконаних рішень та рішень, виконаних у примусовому порядку; кількість судових скарг на рішення, дії чи бездіяльність державних і приватних виконавців; кількість державних і приватних виконавців, яких було притягнуто до відповідальності за порушення законодавства у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів; кількість випадків і причини порушення строків,

передбачених законодавством на проведення виконавчих дій; загальна сума виконавчого збору, перерахованого до Державного бюджету України; кількість випадків та причини відновлення виконавчого провадження у судовому порядку; загальна вартість стягнутого майна; показники розшуку боржників та дітей (за виконавчими документами про відібрання дитини); характер і загальна кількість звернення стягнень на майно (кошти) боржника.

Систематизовано чинники, які негативно впливають на ефективність адміністративних процедур виконавчого провадження, до яких віднесено: неефективність державного управління та непрофесійність влади; недосконалість методів і форм забезпечення виконання судових рішень та рішень інших органів; корумпованість влади; неможливість проведення виконавчих дій у населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, а також територіях, розташованих на лінії зіткнення; нерозвиненість механізмів міжнародного співробітництва у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів.

12. З'ясовано, що основними засадами європейської політики у сфері розбудови системи виконавчого провадження є: авторитет органів примусового виконання; наявність у органів примусового виконання практичних можливостей впливу на зобов'язаного суб'єкта; врегульованість системи виконавчого провадження індивідуальним законодавчим актом; співвідношення примусових заходів, що застосовуються до боржника меті адміністративно-процедурної діяльності; інформативність виконавчого провадження; досконалість механізмів захисту арештованого майна або коштів боржника; дієвість судового контролю за примусовим виконанням рішень; можливість виконання рішень шляхом медіації (особливо у цивільних справах).

Визначено, що європейська політика у сфері розбудови системи виконавчого провадження – це комплекс нормативно визначених засад організації та функціонування інституту примусового виконання рішень, в основу яких покладено загально визнані цінності демократичної правової держави (синтез нормативно визначених приписів та судової практики ЄСПЛ, які доповнюють один одного і утворюють єдину систему ідей, принципів та концептів).

Узагальнено основні тенденції формування європейської політики у сфері розбудови системи виконавчого провадження, які пов'язані із взаємозв'язком ефективності примусового виконання рішень та рівнем правової культури і правосвідомості громадян; урахуванням суспільної природи системи виконавчого провадження під час розробки відповідного законодавства; мотивацією виконавців на ефективне виконання покладених на них повноважень.

13. Узагальнено досвід організації системи виконавчого провадження у державах СНД, ЄС, США тощо. Доведено, що найбільш прийнятним для

України є досвід країн-членів ЄС, адже він повністю корелюється з конституційними засадами реалізації принципу обов'язковості виконання юрисдикційних рішень. Обґрунтовано, що впровадження зарубіжного досвіду має відбуватися за умов системного моніторингу цього процесу, що дозволить уникнути випадків популістських дій та прийняття невиважених рішень представниками виконавчої влади.

Визначено основні напрями використання зарубіжного досвіду розбудови системи примусового виконання рішень в Україні: організаційний (впровадження якісної та ефективної системи управління виконавчим провадженням), правовий (універсалізація та вдосконалення засобів правового регулювання примусового виконання рішень), інституціональний (впровадження досконалих механізмів координації, реординації та судового контролю) та іміджевий (формування авторитету органів примусового виконання у суспільстві).

14. Визначено, що перспективними тенденціями розвитку системи виконавчого провадження в Україні є: подальше інституційне впровадження комбінованої системи примусового виконання рішень та пристосування її до особливостей національної правової системи і менталітету громадян, остаточна універсалізація сучасної системи виконавчого провадження до стандартів єдиного правового простору ЄС, удосконалення окремих аспектів транснаціонального виконавчого процесу, переосмислення основних підходів до визначення ефективності виконавчого провадження, залучення інститутів громадянського суспільства до реформування чинної системи виконавчого провадження, удосконалення адміністративних процедур виконавчого провадження, впровадження інституту медіації у виконавчому провадженні.

Обґрунтовано, що основними аспектами, в яких проявляється недосконалість сучасної реформи системи виконавчого провадження в Україні, є: відсутність ефективних механізмів контролю за суб'єктами делегованих повноважень (приватними виконавцями), ігнорування владою низького рівня правової культури суспільства при реформуванні системи примусового виконання рішень, відсутність положень щодо підвищення ролі інститутів громадянського суспільства у державному управлінні, нерозвиненість міжнародного співробітництва у сфері виконавчого провадження, недосконалість механізмів притягнення виконавців до відповідальності за протиправні дії або бездіяльність.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Монографія:

1. Крупнова Л. В. Розбудова вітчизняної системи виконавчого провадження в умовах реформування судочинства та суміжних правових інститутів: монографія. Харків: Константа, 2017. 490 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Крупнова Л. В. Значення принципу законності в діяльності державної виконавчої служби України. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013. № 1. С. 69–74.

3. Крупнова Л. В. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави. Юридична Україна. 2013. № 7. С. 8–13.

4. Крупнова Л.В. Адміністративне судочинство у забезпеченні захисту прав громадян. Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). 2012. № 4. С. 168–173.

5. Крупнова Л. В. Судове рішення як предмет (підстава) виконавчого провадження в Україні. Прикарпатський юридичний вісник. 2015. Вип. 3, т. 2. С. 106–108.

6. Крупнова Л. В. Стан та проблеми адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження в Україні. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2016. № 4. С. 125–132.

7. Крупнова Л. В. Координація та реординація в системі методів примусового виконання рішень. Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів України. 2017. № 3. С. 20–24.

8. Крупнова Л. В. Органи доходів і зборів у системі суб'єктів делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження. Слово Національної школи суддів України. 2017. № 2. С. 63–72.

9. Крупнова Л. В. Поняття та сутність адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів виконавчого провадження. Судова апеляція. 2017. № 2. С. 96–104.

10. Крупнова Л. В. Правовий статус Управління державної виконавчої служби територіальних управлінь Міністерства юстиції України. Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2017. № 2. С. 201–207.

11. Крупнова Л. В. Становлення та розвиток інституту виконавчого провадження у період Х – початку ХХ століття. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2017. № 1. С. 20–26.

12. Крупнова Л. В. Теоретико-правова характеристика стадій адміністративної процедури відкриття виконавчого провадження. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2017. № 3. С. 123–131.

13. Крупнова Л. В. Проблеми ефективності виконавчого провадження

в Україні: адміністративно-правовий аспект. Вісник ХНУВС. 2016. № 3 (74). С. 174–181.

14. Крупнова Л. В. Розвиток інституту примусового виконання рішень: від радянського етапу до незалежної України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2016. № 6, т. 1. С. 221–224.

15. Крупнова Л. В. Загальна характеристика категорії «адміністративні процедури виконавчого провадження». Право і безпека. 2017. № 2. С. 38–42.

16. Крупнова Л. В. Роль та місце Міністерства юстиції України в системі суб'єктів виконавчого провадження. Держава і право. 2017. № 75. С. 317–327.

17. Крупнова Л. В. Адміністративна процесуальна правоздатність суб'єктів виконавчого провадження. Держава і право. Серія: Юридичні науки. 2017. № 76. С. 77–87.

18. Крупнова Л. В. Окремі аспекти реалізації стадій процедури здійснення виконавчого провадження. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 13. С. 34–42.

19. Крупнова Л. В. Деякі аспекти адміністративної процесуальної дієздатності суб'єктів виконавчого провадження. Вісник ХНУВС. 2017. № 3. С. 124–131.

20. Крупнова Л. В. Розвиток виконавчого провадження в умовах реформування державного управління в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 3. С. 143–145.

21. Крупнова Л. В. Правовий статус приватних виконавців у системі виконавчого провадження. Держава і право. 2017. № 77. С. 262–271.

22. Крупнова Л. В. Решение органов публичной администрации как предмет (основание) исполнительного производства в Украине. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 2. С. 66–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2017_2_12.

23. Крупнова Л. В. Особливості організації системи виконавчого провадження у державах СНД. Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 3. С. 92–97. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_3_17.pdf.

24. Крупнова Л. В. Характеристика європейської політики у сфері розбудови системи виконавчого провадження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2017. № 4. С. 152–155.

Статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях:

25. Крупнова Л. В. Использование зарубежного опыта в сфере исполнения юрисдикционных решений в Украине. Электронный периодический научный журнал «SCI-ARTICLE.RU». 2017. № 41. С. 130–

136. URL: <http://sci-article.ru/stat.php?i=1483058778> (дата обращения: 04.01.2017).

26. Крупнова Л. В. Понятие и сущность системы исполнительного производства в Украине. *Nauka i Studia*. 2017. № 3. С. 59–65.

27. Крупнова Л. В. Содержание и правовая характеристика принципов исполнительного производства в Украине. *Современный научный вестник*. 2017. № 2. С. 48–55.

28. Крупнова Л. В. Сущность и элементы административно-правового регулирования исполнительного производства в Украине. *Leges et Vita*. 2017. № 4/2. С. 63–67.

29. Крупнова Л. В. Теоретико-правовой анализ структуры исполнительного производства в Украине. *Оралдын Гылым Жаршысы*. 2017. № 2. С. 58–64.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

27. Крупнова Л. В. Проблема виконання юрисдикційних рішень на окремих територіях України. *Історія української державності: зб. тез виступів учасників Всеукраїнської науково-практ. конфер. (Рівне, 22 верес. 2016 р.)*. Рівне: РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2016. С. 148–150.

28. Крупнова Л. В. Внутрішньо переміщені особи як суб'єкти виконавчого провадження. *Матер. міжнар. круглого столу «Проблеми захисту прав і свобод вимушених переселенців, а також інтересів громадян або держави на тимчасово окупованих територіях та в районах проведення антитерористичної операції» (27 жовт. 2016 р., м. Київ)*. Київ. Нац. акад. прокуратури України. 2016. 148 с.

29. Крупнова Л. В. Здійснення виконавчого провадження як окрема адміністративна процедура примусового виконання рішень. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення: проблеми теорії та практики: матер. VI Міжнар. науково-практ. конфер. студентів, аспірантів і молодих учених (10 березня 2017 року): зб. тез наук. праць*. Маріуполь: МДУ, 2017. С. 132–133.

30. Крупнова Л. В. Завдання виконавчого провадження як основоположна категорія системи примусового виконання рішень. *Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 року)*. Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. С. 98–101.

31. Крупнова Л. В. Правові засади адміністративної процесуальної деліктності суб'єктів виконавчого провадження: зб. тез всеукр. науково-практ. інтернет конф. з нагоди відзначення Дня науки-2017 в Україні «Розвиток науки і техніки: проблеми і перспективи» (24 трав. 2017 р., м. Київ). Київ. ДНДІ МВС України. 2017. 276 с. URL:

[http://dndi.mvs.gov.ua/index_html_files/Zbirka %20tez%202017.pdf](http://dndi.mvs.gov.ua/index_html_files/Zbirka_%20tez%202017.pdf). (дата звернення: 20.08.2017).

32. Крупнова Л. В. Банки та інші фінансові установи як суб'єкти делегованих повноважень у сфері виконавчого провадження. Сучасні правові системи світу: тенденції та фактори розвитку: матер. міжнар. науково-практ. конфер. (25 трав. 2017 р., м. Київ). К.: ФОП Кандиба Т.П., 2017. С. 195–198.

33. Крупнова Л. В. Процедура відкриття виконавчого провадження як елемент механізму примусового виконання рішень. Сучасні проблеми адміністративного права та процесу: тези доп. учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, каф. адмін. права і процесу ф-ту № 3. Харків, 2017. С. 143–145.

34. Крупнова Л. В. Поняття та характеристика контрольних процедур у виконавчому провадженні. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики: матер. міжнар. науково-практ. конфер. (м. Одеса, 11–12 серпня 2017 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2017. С. 77–79.

35. Крупнова Л. В. Сутнісні аспекти стадій контрольних процедур виконавчого провадження. Адміністративна процедура: особливості формування української концепції: матеріали круглого столу (15 вересня 2017 р., м. Харків). Х.: НАПНУ, 2017. С. 60–63.

36. Крупнова Л. В. Питання визначеності загальних засад виконавчого провадження в Україні. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез міжнар. науково-практ. конфер. (10 листопада 2017 р. м. Львів). Л.: ЛДУВС, 2017. С. 121–123.

АНОТАЦІЯ

Крупнова Л. В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2018.

Дисертацію присвячено системному дослідженню теоретико-правових та праксеологічних аспектів розбудови системи виконавчого провадження в умовах реформування судочинства та суміжних правових інститутів в Україні. Проведено загально-методологічний аналіз системи виконавчого провадження з визначенням завдань, структури та принципів адміністративно-правового регулювання сфери примусового виконання

рішень. Проаналізовано історичні етапи становлення інституту виконавчого провадження в Україні та розкрито зміст адміністративно-правового регулювання вказаної сфери. Досліджено особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів виконавчого провадження (органів публічної адміністрації та осіб, що мають делеговані повноваження). З'ясовано зміст адміністративної процесуальної правосуб'єктності суб'єктів виконавчого провадження. Проаналізовано сутність, зміст та законодавче закріплення адміністративних процедур виконавчого провадження, а також охарактеризовано стадії вказаних процедур. Розглянуто існуючі засоби нормативно-правового закріплення та надано характеристику методів примусового виконання рішень. Визначено основні критерії ефективності системи виконавчого провадження в Україні. Розглянуто доктринальні основи побудови нової моделі виконавчого провадження в Україні, заснованої на позитивному європейському досвіді, та окреслені тенденції її розвитку в контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: виконавче провадження, система виконавчого провадження, державні та приватні виконавці, суб'єкти примусового виконання, стягувач, боржник, судові рішення, адміністративна процесуальна правосуб'єктність, делеговані повноваження, ефективність, критерії оцінки, примусові заходи, рішення іншого органу влади.

SUMMARY

Krupnova L.V. The System of Executive Proceedings in Ukraine: Praxeological, Theoretical and Legal Aspects. – *On the rights of manuscript.*

The thesis for a doctoral degree by the specialty 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; Financial Law; Informational Law. – The Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Dnipro, 2018.

The dissertation is focused on the research of praxeological, theoretical and legal aspects of the development of domestic system of executive proceedings.

Three main approaches to the definition of “executive proceedings” have been analyzed, where the compulsory execution of decisions is considered as: the administrative and legal institution, the final stage of the trial, an independent complex branch of law. The executive proceedings are suggested to be understood as the purposeful activity of authorized agencies and persons, regulated by the legislation, which is carried out with the help of special legal techniques and methods of influence in order to ensure the compulsory execution of judgments and decisions of other agencies.

It has been established that the essence of the executive proceedings institution is the administrative and legal influence on the debtor, which is carried out in order to comply with the requirements set out in the jurisdictional decision.

In this regard, the compulsory execution should be considered as an integral element of the system of protection of human and citizen's rights and freedoms, which includes the establishment of the fact of the offense, its legal assessment and guaranteeing the execution of the taken decision that would facilitate the restoration of the violated right.

It has been indicated that the principles of executive proceedings are conceptual basis for the mechanism of compulsory execution of jurisdictional decisions, because the formation of the relevant legislation, as well as organizational and administrative practice is taking place on their basis.

The components of the structure of administrative procedural activity within the executive proceedings have been determined: administrative and management (implementation of executive and administrative activities of public administration agencies); administrative and jurisdictional (implementation of measures of administrative coercion); administrative and judicial (review of public and legal disputes in administrative courts).

The author has substantiated the concept of a two-leveled system of executive proceedings, which consists of administrative activity of authorized agencies and persons implementing the compulsory execution of the decision (first level); administrative activities of state institutions and officials that provide state regulation of the activities of agencies and persons implementing the compulsory execution of jurisdictional decisions (second level).

The peculiarities of delegation of powers in the sphere of executive proceedings have been defined, namely: permanent basis of delegation; individualization of jurisdictional decisions that are subject to be executed; the dependence of the jurisdictional decisions performed by the subject of the delegated authority from the competence; the presence of different competences in the subjects of delegated authority in the field of executive proceedings with the subject that delegates the powers. The author has revealed the cases, when the powers in the field of the compulsory execution of decisions have a contractual nature.

The author has determined the main directions of using international experience in developing a system of compulsory execution of decisions in Ukraine: organizational (introduction of a high-quality and efficient system of management of executive proceedings), legal (universalization and improvement of the means of legal regulation of compulsory execution of decisions), institutional (introduction of perfect mechanisms of coordination, re-coordination and judicial control) and image (formation of the authority of the agencies of compulsory execution in society).

Key words: *executive proceedings, system of executive proceedings, state and private executors, subjects of forced execution, an execution creditor, debtor, judgment, administrative procedural legal personality, delegated authorities, efficiency, evaluation criteria, compulsory measures, decisions of another authority.*